

Вячеслав Тенешев,

викладач кафедри міжнародного права і
міграційної політики Західноукраїнського
національного університету

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7631-1778>

Аліна Антошків,

студентка юридичного факультету
Західноукраїнського національного
університету

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ЛЮДИНИ ЗА МЕЖАМИ ЗЕМЛІ В УМОВАХ СТІМКОГО ОСВОЄННЯ КОСМІЧНОГО ПРОСТОРУ

У статті досліджено прогалини законодавства у сфері космічних відносин, проаналізовано чинні міжнародні договори та вивчено проблеми їх практичного застосування. Досліджено необхідність законодавчого врегулювання майбутньої колонізації космосу, видобутку корисних копалин, захисту суб'єктів космічних відносин, та можливі наслідки ігнорування даних питань.

Ключові слова: міжнародне право, космічне право, космічний простір, космос, космічні поселення.

Тенешев В., Антошків В.

Правовое обеспечение жизнедеятельности человека вне Земли в условиях стремительного освоения космического пространства

В статье исследованы пробелы законодательства в сфере космических отношений, проанализированы действующие международные договоры и изучены проблемы их практического применения. Исследована необходимость законодательного урегулирования будущей колонизации космоса, добычи полезных ископаемых, защиты субъектов космических отношений и возможные последствия игнорирования данных вопросов.

Ключевые слова: международное право, космическое право, космическое пространство, космос, космические поселения.

Tienieshev V., Antoshkiv A.

Legal support of human life outside the Earth in the conditions of rapid space exploration

The article examines the gaps in the legislation in the field of space relations, analyzes the current international agreements and examines the problems of their practical application. The necessity of legislative regulation of future space colonization, mining, protection of subjects of space relations, and possible consequences of ignoring these issues have been studied.

States and multinational companies have their own desire for outer space. Elon Mask hopes to use his "SpaceX" (a private enterprise working in the field of space transport construction) to launch a human colony on the planet Mars. Amazon owner Jeff Bezos, the world's largest circulating company that sells goods and services, also notes the colonization of space. In this regard, it is important to find new possible directions and improve existing ways to address current space and legal issues to ensure the progressive development of international and national space law.

The main objectives of space law are to ensure a rational, responsible approach to the study and use of outer space for the benefit and in the interests of all mankind. To this end, space law addresses a wide variety of issues, such as military activities in outer space, conservation of space and the Earth's environment, liability for damage caused by space objects, settlement of disputes, protection of national interests, rescue of astronauts, exchange of information on potential dangers. in outer space, the use of space technology and international cooperation.

The main treaties governing space today seem weak. This is due to the non-compliance and relevance of international agreements on space activities to modern scientific development and significant space achievements.

Using the gaps in the field of international space law, many leading countries of the world are independently developing areas of legal support for space relations. For example, the staff of the Dubai International Financial Center of the UAE proposes in 2021 to reform the national judicial system and create a "judicial support network" that can

handle complex commercial agreements related to space. Such an approach would destroy the established system of international law.

In order to maintain peace and security and achieve a high degree of cooperation for the benefit of mankind as a whole, it is necessary to immediately begin work on the UN platforms to prepare and adopt comprehensive international legal acts to regulate human activities in space, taking into account experience in this field.

Keywords: international law, space law, outer space, space, space settlements.

Постановка проблеми. Нестримна діяльність людини вже давно вийшла за національні межі, а в питаннях освоєння космічного простору міжнародні відносини потребують нових форм регулювання. Фактично з 1957 року людство вступило в еру космічних відносин і це необхідно визнати як об'єктивну реальність.

«Колонізація людьми інших планет вже не є науковою фантастикою. Вона може бути науковим фактом», – сказав видатний британський фізик Стівен Гокінг.

Держави та транснаціональні компанії мають свої прагнення до освоєння космічного простору. Бізнесмен Ілон Маск планує використовувати «SpaceX» (приватне підприємство, яке працює в галузі будівництва космічного транспорту) для висадки перших колонізаторів планети Марс вже у 2025 році.

Також відомо, що японський мільярдер Юсаку Маедзава стане першим космічним туристом, який у 2023 році планує подорож на Місяць.

Джефф Безос, власник «Amazon» (найбільша у світі за обігом компанія, що продає товари та послуги через Інтернет) також приділяє увагу колонізації космосу. Такі компанії, як «Bigelow Aerospace» (американська компанія, заснована у 1998 році Робертом Бігеллоу, яка розробляє модулі космічних станцій) та «Axiom Space» (американська компанія заснована Мішелем Суффредіні у 2016 році, яка є виробником модулів і компонентів орбітальних станцій), планують створити власні космічні станції на інших планетах [7].

Усі великі компанії та інвестори бачать можливості у використанні технологій у космічному туризмі та гірництві.

У зв'язку з цим, великого значення набуває пошук нових можливих напрямів та удосконалення наявних способів вирішення актуальних космічно-правових питань з метою забезпечення прогресивного розвитку міжнародного та національного космічного права.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правове забезпечення життєдіяльності людини за межами Землі в умовах освоєння космічного простору досліджується такими українськими науковцями, як Шемшученко Ю., Семеняка В., Сорока Л. тощо. Мало наукових робіт, які були б націлені саме на розгляд проблеми правового забезпечення за межами Землі, що підтверджує її актуальність та необхідність в подальшому вивченні.

Метою статті є розкриття питання актуальності правового забезпечення життєдіяльності людини за межами Землі в умовах опанування космічного простору та дослідження прогалин чинного законодавства щодо регулювання таких суспільних відносин.

Виклад основного матеріалу дослідження. Космічний простір – це простір, що пролягає за межами повітряного простору Землі, з усіма об'єктами природнього або штучного походження й у якому може здійснюватися тривалий політ.

Регулювання відносин між державами, міжнародними організаціями, комерційними фірмами, встановлення режиму космічного простору та небесних тіл здійснюється на основі міжнародного космічного права.

Основними цілями космічного права є забезпечення раціонального, відповідального підходу до дослідження та використання космічного простору на користь та в інтересах усього людства [1].

Існують наступні міжнародні договори, що регулюють космічні відносини на міжнародній арені, які підготовлені Комітетом ООН з мирного використання космічного простору (UNCOPUOS) та прийняті Генеральною Асамблеєю ООН:

- Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. [4];
- Угода про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір 1968 р. [12];
- Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р. [5];
- Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір 1975 р. [6];

- Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах 1979 р. [12];
- Декларація правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору 1963 р. [2].

До держав, які ратифікували договори, що регулюють космічні відносини, належать, зокрема, Австралія, Канада, Франція, Німеччина, Індонезія, Японія, Нова Зеландія, Республіка Корея, Швеція, Південна Африка, Україна, Великобританія та США.

До джерел міжнародного космічного права, також, належать міжнародні договори двостороннього характеру. Так, у 1963 році між СРСР і США була укладена угода про нерозміщення в космічному просторі будь-яких об'єктів із ядерною зброєю й іншими засобами масового знищення [2].

Ряд країн, прийняли свої нормативно-правові акти в галузі космічного права. Наприклад, ще у 2015 році в США набув чинності закон «Про конкурентну спроможність у галузі комерційних і космічних запусків». Це означає, що США в односторонньому порядку дозволили своїм космічним компаніям видобуток, привласнення, володіння, транспортування і продаж ресурсів інших небесних тіл, включно із астероїдами.

У 2017 році до них приєднався Люксембург, який прийняв закон «Про легалізацію промислового видобутку корисних копалин в безповітряному просторі приватними компаніями» [7].

Останній міжнародно-правовий акт, який регулює міжнародно-правові відносини у космічній сфері, було прийнято ще у 1979 році. Тому перед галуззю космічного права гостро стоять питання трансформації і розвитку інструментів правового регулювання космічних відносин сучасного світу [11].

Провідні країни світу розвивають свої озброєння і військову техніку з метою їх застосування в космічному просторі, це створення бойових лазерів, гіперзвукових ракет, «супутників-камікадзе», бойових дронів і багато іншого, що дозволяє вести бойові дії в космосі [7].

Питання використання зброї у космічному просторі унормовуються Договором про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. Зокрема, у ст. 4 встановлена заборона виведення на орбіту навколо Землі будь-яких об'єктів з ядерною зброєю, а також заборона на встановлення такої зброї на небесних тілах і її розміщення в космічному просторі. Проте, ця норма не забороняє розміщення не ядерної зброї в космічному просторі в цілому. Тобто, фактично будь-яка держава може розміщувати традиційні озброєння, гіперзвукові ракети чи лазери на навколосезній орбіті і не нести за це ніякої відповідальності згідно з цим договором та ніяк не порушуватиме його [4].

Отже, виникає потреба у регулюванні використання будь-якої зброї в космічному просторі та встановленні відповідальності держав за недотримання режиму демілітаризації космосу нормами міжнародного права.

Ще одним неврегульованим питанням залишається проблема законодавчого підпорядкування майбутніх космічних поселень. У 2015 році Європейським космічним агентством було запропоновано концепцію поселення людей на Місяці, без урахування статусу юрисдикції таких космічних поселень. Якщо на Місяці чи Марсі з'являться поселення колонізаторів постане питання: яким законодавством ці поселення будуть керуватися? [9].

Наслідком відсутності міжнародного правового регулювання освоєння космічного простору є намагання транснаціональних компаній запровадити власні правила.

У 2020 році Ілон Маск заявив, що поселення людей за межами Землі буде керуватися власними законами, тому, що його компанія «SpaceX» не визнає жодного міжнародного договору про освоєння космічного простору і дотримуватиметься «принципів самоврядування», які будуть встановлені під час поселення «колонізаторів» та подорожей майбутніх туристів. Тобто, заяви Ілона Маска про встановлення майбутніми поселенцями особливого правового режиму суперечать чинним міжнародним нормам.

Усвідомлення космічного простору, як арени для боротьби за ресурси, також зумовлює прагнення деяких країн отримати глобальну перевагу. На планетах міститься багато корисних копалин, зокрема гелій-3, який є необхідним елементом для термоядерних електростанцій майбутнього, різноманітні рідкоземельні метали, платина, алмази, золото та інші. Для прикладу, астероїди Рюгу та Бенну мають корисних копалин загальною вартістю понад 80 та 670 квадрильйонів доларів відповідно.

Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 року [4] і Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах 1979 року не містять положень щодо видобутку корисних копалин на небесних тілах за межами Землі [11].

З огляду на невизначеність сфери космічного права, гостро постає проблема недопущення можливих конфліктів між державами та забезпечення захисту прав суб'єктів космічних відносин.

Використовуючи прогалини у галузі міжнародного космічного права, багато провідних країн світу самостійно розвивають напрямки правового забезпечення космічних відносин. Так, працівники Дубайського міжнародного фінансового центру ОАЕ пропонують у 2021 році реформувати національну судову систему та створити «мережу судової підтримки», яка може розглядати складні комерційні угоди, пов'язані з космосом. ОАЕ планують створити перший у світі «космічний суд», який буде врегульовувати комерційні спори у космічній галузі [10].

Такі підходи зруйнують встановлену систему міжнародного права. Одні, ігноруючи чинні міжнародні договори, проголошують запровадження «свого» закону під час освоєння планет, інші створюють «космічні суди», треті планують безконтрольно видобувати алмази, платину, інші корисні копалини та доставляти їх на Землю. Все це може призвести до руйнації існуючого міжнародного порядку, світової економічної системи, конфліктів, а також до значного погіршення якості життя людства.

Саме тому ООН повинна ініціювати системний перегляд, доповнення існуючих міжнародних договорів та прийняття універсального міжнародно-правового документа про освоєння космічного простору тому, що в недалекому майбутньому може настати правовий колапс практично з усіх питань космічних відносин.

Висновки. Проаналізувавши правове забезпечення життєдіяльності людини за межами Землі, можна стверджувати, що в умовах стрімкого освоєння космічного простору країнами, міжнародно-правова база щодо даного питання є дуже застарілою. З метою підтримання миру і безпеки та досягнення високого ступеня співпраці в інтересах людства в цілому потрібно невідкладно розпочати роботу на майданчиках ООН щодо підготовки та прийняття комплексних міжнародно-правових актів про впорядкування діяльності людей в космічному просторі з урахуванням набутого досвіду у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Аерокосмічний портал. URL: <http://space.com.ua/2019/11/19/mizhnarodne-kosmichne-pravo-hto-nese-vidpovidalnist-za-robotu-privatnih-kompanij-2/> (дата звернення: 16.02.2021).
2. Декларація правових принципів діяльності держав з дослідження та використання космічного простору 1963 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a31#Text (дата звернення: 16.02.2021).
3. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (дата звернення: 16.02.2021).
4. Договір про принципи діяльності держав з дослідження і використання космічного простору, включаючи Місяць та інші небесні тіла 1967 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_480#Text (дата звернення: 16.02.2021).
5. Конвенція про міжнародну відповідальність за шкоду, завдану космічними об'єктами 1972 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126#Text (дата звернення: 16.02.2021).
6. Конвенція про реєстрацію об'єктів, що запускаються в космічний простір 1975 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_253#Text (дата звернення: 16.02.2021).
7. Міхненко А. *Зоряні війни: як країни б'ються за перемогу в космосі*. URL: https://defenceua.com/weapon_and_tech/zorjani_vijni_jak_krajini_bjutsja_za_peremogu_v_kosmosi-1918.html (дата звернення: 16.02.2021).
8. Григоров О.М. Міжнародне космічне право. Українська дипломатична енциклопедія. Київ: Знання України, 2004. Т.2. 812 с.
9. Павлюк О. *Відірватися від Землі. Як скоро люди житимуть на Місяці?* URL: <https://hromadske.ua/posts/vidirvatisya-vid-zemli-yak-skoro-lyudi-zhitimut-na-misyaci> (дата звернення: 18.02.2021).
10. Сітнікова І. У Дубаї створять перший у світі «космічний суд». URL: <https://hromadske.ua/posts/yak-dobre-vi-znayete-tarasa-shevchenka-test> (дата звернення: 23.02.2021).
11. Угода про діяльність держав на Місяці та інших небесних тілах 1979 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_482#Text (дата звернення: 04.02.2021).
12. Угода про рятування космонавтів, повернення космонавтів і повернення об'єктів, запущених у космічний простір 1968р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_483#Text (дата звернення: 18.02.2021).

References

1. *Aerokosmichniy portal [Aerospace portal]*. Retrieved from <http://space.com.ua/2019/11/19/mizhnarodne-kosmichne-pravo-hto-nese-vidpovidalnist-za-robotu-privatnih-kompanij-2/> [in Ukrainian].
2. *Deklaratsiya pravovih printsipiv diyalnosti derzhav z doslidzhennya ta vikoristannya kosmichnogo prostoru [Declaration of Legal Principles of States for the Exploration and Use of Outer Space]* (13.12. 1963). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_a31#Text [in Ukrainian].
3. *Dogovir pro nerozpozvyudzhennya yadernoyi zbroyi [Nuclear Non-Proliferation Treaty of 1968]* (01.07.1968). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text [in Ukrainian].
4. *Dohovir pro pryntsyipy diyalnosti derzhav z doslidzhennya i vykorystannya kosmichnoho prostoru, vklyuchayuchy Misyats ta inshi nebesni tila [Treaty on the Principles Governing the Activities of States for the Exploration and Use of Outer Space, including the Moon and Other Celestial Bodies]* (10.10.1967). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text [in Ukrainian].
5. *Konventsiiia pro mizhnarodnu vidpovidalnist za shkodu, zavdanu kosmichnimi obektami [Convention on International Liability for Space Damage]* (01.09.1972). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_126#Text [in Ukrainian].
6. *Konventsiiya pro reyestratsiyu ob"yektiv, shcho zapuskayut'sya v kosmichnyy prostir [Convention on the Registration of Objects Launched into Outer Space]* (15.09.1975). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_253#Text [in Ukrainian].
7. Mikhnenko A. *Zoryani viyny: yak krayiny boryutsya za peremohu v kosmosi [Star Wars: How Countries Fight for Victory in Space]*. Retrieved from https://defenceua.com/weapon_and_tech/zorjani_vijni_jak_krajini_bjutsja_za_peremogu_v_kosmosi-1918.html [in Ukrainian].
8. Grigorov, O. M. (2004). *Mizhnarodne kosmichne parvo. Ukrayinska dyplomatychna entsyklopediya [International space law. Ukrainian diplomatic encyclopedia]*. Kyiv: Knowledge of Ukraine, 2 [in Ukrainian].
9. Pavlyuk, O. *Vidirvatysya vid Zemli. Yak shvydko lyudy zhytymut na Misyatsi? [Break away from the Earth. How soon will people live on the Moon?]*. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/vidirvatisya-vid-zemli-yak-skoro-lyudi-zhitimut-na-misyaci> [in Ukrainian].
10. Sitnikova, I. *U Dubayi stvoryat pershyy u sviti «kosmichnyy sud» [Dubai will create the world's first «Space court»]*. Retrieved from <https://hromadske.ua/posts/yak-dobre-vi-znayete-tarasa-shevchenka-test> [in Ukrainian].
11. *Uhoda pro diyalnist derzhav na Misyatsi ta inshykh nebesnykh tilakh [Agreement on the Activities of States on the Moon and Other Celestial Bodies]* (15.09.1979). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_482#Text [in Ukrainian].
12. *Uhoda pro ryatuvannya kosmonavtiv, povernennya kosmonavtiv i povernennya obyektiv, zapushchenykh u kosmichnyy prostir [Agreement to rescue astronauts, return astronauts and return objects launched into space]* (03.12 1968). Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_483#Text [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 17.02.2021.